

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Clasa a XII-a

TOTUL DESPRE BAC
TOTUL PENTRU

- Eseuri structurate
- Eseuri argumentative
- Secvențe analitice
- Concepte operaționale
- Teme și subiecte pentru proba scrisă
- Evaluarea competențelor lingvistice pentru proba orală

I. STATUTUL DISCIPLINEI	5
II. COMPETENȚE DE EVALUAT	5

1. Utilizarea corectă și adecvată a limbii române în diferite situații de comunicare

• Utilizarea adecvată a strategiilor și a regulilor de exprimare orală în dialog și în monolog	5
Dialogul	6
Monologul	8
• Utilizarea adecvată a tehnicilor de redactare și a formelor exprimării scrise compatibile cu situația de comunicare în elaborarea unor texte diverse	10
COMUNICAREA SCRISĂ	10
CONSTITUIREA ȘI RECEPTAREA MESAJELOR ORALE ȘI SCRISE	11
Descrierea, tabloul, portretul, povestirea	12
Cererea	13
Invitația	15
Procesul-verbal	16
Scrisoarea	17
Scrisoarea familială, Scrisoarea amicală, Scrisoarea de felicitare, Scrisoarea de intenție	18
Curriculum vitae	22
Textul literar, Textul nonliterar, Rezumatul	23
ANALIZA LITERARĂ. COMENTARIUL LITERAR	24
Analiza literară, comentariul, eseu liber, eseu structurat, eseu/ textul argumentativ, notele bibliografice, prezentarea de carte, recenzie, cronică literară	24
• Identificarea particularităților și a funcțiilor stilistice ale limbii în receptarea diferitelor tipuri de mesaje/ texte	29
Stilul, stilul ca abatere, stilul ca adaos, stilul ca exercițiu de alegere a faptelor de limbă, stilurile funcționale, stilul beletristic, stilul științific, stilul publicistic, stilul juridico-administrativ, registrele stilistice, registrul stilistic neutru (standard), registrul stilistic familiar, registrul stilistic solemn, limbajul arhaic, limbajul neologic, limbajul regional, limbajul de jargon, limbajul argotic	29
• Receptarea adecvată a sensului/ sensurilor unui mesaj transmis prin diferite tipuri de mesaje orale sau scrise	34
SENSORILE CUVINTELOR. DENOTAȚIE ȘI CONOTAȚIE	34
• Utilizarea adecvată a achizițiilor lingvistice în producerea și în receptarea diverselor texte orale și scrise, cu explicarea acestora în construirea mesajului	37
<i>NIVELURI ALE RECEPTĂRII ȘI PRODUCERII TEXTELOR ORALE ȘI SCRISE/</i>	
<i>NORMELE LIMBII LITERARE LA TOATE NIVELURILE</i>	<i>37</i>
PARTICULARITĂȚILE FONETICE ALE COMUNICĂRII	37
SISTEMUL FONETIC AL LIMBII ROMÂNE	37
PARTICULARITĂȚILE DE VOCABULAR ALE COMUNICĂRII	39
Vocabularul fundamental, masa vocabularului	40

CATEGORIILE SEMANTICE	41
Sinonimele	41
Antonimele	42
Omonimele	43
Paronimele	44
CÂMPUL LEXICO-SEMANTIC	45
MIJLOACE DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI	45
Derivarea	46
Compunerea	47
Schimbarea valorii gramaticale	49
PARTICULARITĂȚILE MORFOLOGICE ALE COMUNICĂRII	51
Substantivul	51
Adjectivul	52
Numeralul cardinal	52
Numeralul adverbial	53
Pronumele	53
Adverbul	55
PARTICULARITĂȚILE SINTACTICE ALE COMUNICĂRII	56
REDACTAREA UNUI TEXT	56
VERBUL. VALORI STILISTICE ALE TIMPURILOR VERBALE	56
Rolul verbelor în narațiune	56
ADJECTIVUL. VALORI STILISTICE	57

<p>2. UTILIZAREA ADECVATĂ A STRATEGIILOR DE COMPREHENSIUNE ȘI DE INTERPRETARE, A MODALITĂȚILOR DE ANALIZĂ TEMATICĂ, STRUCTURALĂ ȘI STILISTICĂ ÎN RECEPTAREA TEXTELOR LITERARE ȘI NONLITERARE</p>

• Identificarea temei și a modului de reflectare a acesteia în textele studiate și în texte la prima vedere	59
Motivul, tema, leitmotivul	59
• Identificarea și analiza principalelor componente de structură, de compoziție și de limbaj specifice textului narativ	60
GENUL EPIC	60
CONSTRUCȚIA SCENARIULUI NARATIV	60
Structura operei literare, moduri de expunere, narațiune, acțiune, expozițiune, intrigă, desfășurarea acțiunii, punct culminant, deznodământ	61
INSTANȚELE NARATIVE	62
Autor, narator, personaj; caracterizarea personajului	64
SPECII EPICE	66
Basm, povestire, nuvelă, roman	66
Stilul direct, stilul indirect și stilul indirect liber, vorbirea directă	71
• Identificarea și analiza principalelor componente de structură, de compoziție și de limbaj specifice textului dramatic	72
GENUL DRAMATIC	72
Opera dramatică, genul dramatic, structura textului dramatic, act, scena, didascală, replică, dialog, monolog, tiradă, spectacol, suspans, tragedie, tragic, comedie, dramă	72

• Identificarea elementelor de compoziție și de limbaj specifice textului poetic	80
GENUL LIRIC	80
Titlul, incipitul, finalul, secvența poetică, relațiile de opoziție, de simetrie, de recurență, lirismul, eul liric, lirismul subiectiv, lirismul obiectiv, ambiguitatea, sugestia, imaginarul poetic	81
FIGURILE DE STIL	86

3. RAPORTAREA TEXTELOR STUDIATE LA EPOCĂ SAU LA CURENTE CULTURALE/ LITERARE

FUNDAMENTE ALE CULTURII ROMÂNE	95
ORIGINILE ȘI EVOLUȚIA LIMBII ROMÂNE	95
Originea și formarea limbii române	96
Formarea conștiinței istorice	107
GRIGORE URECHE	
<i>Portretul lui Ștefan Cel Mare</i>	111
MIRON COSTIN	
<i>Letopisețul Țării Moldovei</i>	113
ION NECULCE	
<i>O samă de cuvinte</i>	114
Legenda III	114
Legenda V	115
Legenda XX	116
CURENTE LITERARE ȘI CULTURALE ÎN SECOLELE XVII-XVIII	117
Umanismul	117
Iluminism	118
Școala Ardeleană	119
PERIOADA PAȘOPTISTĂ	120
ROMÂNIA ÎNTRE ORIENT ȘI OCCIDENT	121
ROLUL LITERATURII ÎN PERIOADA PAȘOPTISTĂ	124
„JUNIMEA“ ȘI „CONVORBIRI LITERARE“	127
TITU MAIORESCU	
<i>În contra direcției de astăzi în cultura română</i>	129
<i>Direcția nouă în poezia și proza română</i>	130
<i>Eminescu și poeziile lui</i>	131
Romantism	132
Realism	133
Parnasianism	135
Simbolism	136
DIVERSITATE TEMATICĂ, STILISTICĂ ȘI DE VIZIUNE ÎN OPERA MARILOR CLASICI	138
PERIOADA INTERBELICĂ	147
<i>Modernismul</i>	147
Expresionism	148
<i>Avangardismul</i>	150
Dadaism, constructivism, suprarealism	150
EUGEN LOVINESCU	151
Tradiționalismul	152
Sămănătorismul, poporanismul, gândirismul	153

DIVERSITATE TEMATICĂ, STILISTICĂ ȘI DE VIZIUNE ÎN POEZIA INTERBELICĂ	154
MODELE EPICE ÎN ROMANUL INTERBELIC (studiu de caz).....	162
Neomodernismul	164
Postmodernismul	166

III. LITERATURĂ. CONȚINUTURILE PROGRAMEI

■ BASMUL CULT - subiecte posibile	169
ION CREANGĂ	170
<i>Povestea lui Harap-Alb</i>	171
<i>Dănilă Prepeleac</i>	179
■ NUVELA - subiecte posibile	182
COSTACHE NEGRUZZI	182
<i>Alexandru Lăpușneanu</i>	183
IOAN SLAVICI	188
<i>Moara cu noroc</i>	188
MIRCEA ELIADE	191
<i>La țigănci</i>	191
■ ROMANUL OBIECTIV - subiecte posibile	198
LIVIU REBREANU	198
<i>Ion</i>	199
G. CĂLINESCU	207
<i>Enigma Otiliei</i>	208
MIHAIL SADOVEANU	221
<i>Baltagul</i>	222
■ ROMANUL SUBIECTIV - subiecte posibile	228
CAMIL PETRESCU	230
<i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război</i>	231
■ ROMANUL EXPERIENȚEI - subiecte posibile	242
MIRCEA ELIADE	243
<i>Maitreyi</i>	243
■ ROMANUL POSTBELIC - subiecte posibile	248
MARIN PEDA	248
<i>Moromeții</i>	249
■ POEZIA	
ION HELIADE-RĂDULESCU.....	256
<i>Zburătorul</i>	257
VASILE ALECSANDRI	259
<i>Iarna</i>	261
<i>Sfârșit de toamnă</i>	264
MIHAI EMINESCU	265
Teme și motive în universul poetic eminescian	266
<i>Lucașfărul</i>	272
<i>Floare albastră</i>	282
<i>Revedere</i>	286
<i>O, rămâi</i>	290
<i>Dorința</i>	291
<i>Scrisoarea I</i>	292
<i>Odă (în metru antic)</i>	297
GEORGE BACOVIA	300
<i>Plumb</i>	302

<i>Lacustră</i>	307
<i>Decor</i>	310
<i>Sonet</i>	313
TUDOR ARGHEZI	316
<i>Testament</i>	319
<i>Flori de mucigai</i>	325
<i>Lingoare</i>	328
LUCIAN BLAGA	330
<i>Eu nu strivesc corola de minuni a lumii</i>	332
<i>Gorunul</i>	338
<i>Lumina</i>	340
<i>Paradis în destrămăre</i>	342
ION BARBU	345
<i>Riga Crypto și Iapona Enigel</i>	346
<i>Din ceas, dedus...</i>	352
<i>Timbru</i>	355
ION PILLAT	357
<i>Aci sosi pe vremuri</i>	358
VASILE VOICULESCU	363
<i>În grădina Ghetsimani</i>	363
<i>L-am lăsat de-a trecut</i>	366
NICHITA STĂNESCU	367
<i>Către Galateea</i>	369
<i>În dulcele stil clasic</i>	372
MARIN SORESCU	373
<i>Echerul</i>	374
<i>Frescă</i>	376
<i>Halebarda</i>	376
<i>Scară la cer</i>	377
MIRCEA CĂRTĂRESCU	379
<i>Levantul</i>	380
<i>Ciocnirea</i>	386
<i>Garofița</i>	387
DRAMATURGIA	
■ COMEDIA - subiecte posibile	389
ION LUCA CARAGIALE	389
<i>O scrisoare pierdută</i>	391
■ DRAMA	
CAMIL PETRESCU	
<i>Suflete tari</i>	397
<i>Jocul ielelor</i>	402
<i>Act venețian</i>	405
MARIN SORESCU	
<i>Iona</i>	407
EUGEN IONESCU	413
<i>Cântăreața cheală</i>	414
SUBIECTE PENTRU PROBA SCRISĂ	420
SUBIECTE REZOLVATE PENTRU PROBA ORALĂ	470
INDEX	475

Limba și literatura română ocupă un statut important în structura examenului de bacalaureat, prin ponderea sa reflectată în prezența celor două forme obligatorii de evaluare a performanțelor: în competențele lingvistice de comunicare orală în limba română și în competențele generale și specifice formate pe durata învățământului secundar superior, liceal (proba scrisă), probă comună pentru toate filierele, profilurile și specializările.

Curriculumul liceal, care stabilește *principiul studierii limbii și literaturii române din perspectivă comunicativ-funcțională*, pune accent pe **latura formativă a învățării**, fiind centrat pe *achiziționarea de competențe*, fapt care a determinat precizarea, în programa de bacalaureat, a competențelor de evaluat și a conținuturilor din domeniile: **A. literatura română, B. limbă – comunicare.**

Proba scrisă vizează competențele de receptare și de producere a mesajelor scrise (inclusiv a unor mesaje care transpun în scris strategii și reguli de exprimare orală). Structura subiectelor permite rezolvarea acestora în 3 ore de examen și este în deplină conformitate cu programa de bacalaureat 2010-2011.

Evaluarea performanței în competențele lingvistice de comunicare orală în limba română se aplică în receptarea mesajelor orale și scrise și în producerea unor tipuri de discurs (descriptiv, informativ, narativ, argumentativ) exersate în cadrul învățământului liceal. Subiectele cuprind texte literare și nonliterare, la prima vedere, precum și itemii corespunzători evaluării competențelor specifice și a conținuturilor asociate din prezenta programă. Subiectele vor avea un grad de complexitate care să permită tratarea integrală a acestora în maximum 10-15 minute.

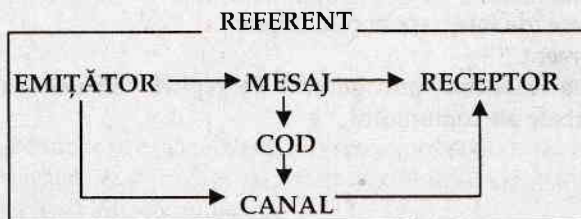
II. COMPETENȚE DE EVALUAT

1. Utilizarea corectă și adecvată a limbii române în diferite situații de comunicare

Utilizarea adecvată a strategiilor și a regulilor de exprimare orală în dialog și în monolog

SITUAȚIA DE COMUNICARE

Schemă realizată de lingvistul Roman Jakobson:

„Cel ce se adresează („transmițătorul”) transmite un mesaj destinatarului („receptorul”). Pentru ca mesajul să-și îndeplinească funcțiunea, el are nevoie de un context la care se referă (sau, într-o nomenclatură mai echivocă, de un „referent”), pe care destinatarul să-l poată pricepe și care să fie verbal sau capabil de a fi verbalizat; de un cod, întru totul sau cel puțin parțial, comun atât expeditorului, cât și destinatarului (sau, cu alte cuvinte, comun celui care codează și celui care decodează); în fine, are nevoie de contact, conducta materială sau legătura psihologică dintre cei doi, care le dă posibilitatea să stabilească și să mențină comunicarea”. (Roman Jakobson, „Lingvistică și poetică”).

SITUAȚIA DE COMUNICARE reprezintă procesul de transmitere a unei informații.

EMIȚĂTORUL desemnează sursa informației în situația de comunicare.

RECEPTORUL este destinatarul sau beneficiarul informației într-o situație de comunicare.

MESAJUL este cantitatea de informație ce se transmite.

CODUL reprezintă sistemul de comunicare bazat pe semne lingvistice comune emițătorului și receptorului. În comunicarea interumană, codul este reprezentat de limbile naturale.

CANALUL DE TRANSMITERE realizează legătura dintre emițător și receptor în situația de comunicare. În comunicarea orală poate fi aerul, când emițătorul și receptorul sunt de față, sau se realizează prin alte canale fizice, prin mijloace tehnice (telefon, unde radio, audio-video etc.)

REFERENTUL este faptul, contextul despre care/ în care se transmite informația.

COMUNICAREA ORALĂ are ca sursă **vocea umană**.

CANALUL DE TRANSMITERE poate fi **natural** (aerul, prin vibrații sonore, când emițătorul și receptorul se află față în față) sau **artificial** (prin telefon, radio, televiziune, când se află la distanță).

ELEMENTE NONVERBALE (însoțitoare ale mesajului oral) sunt **mimica, gesturile, poziția corpului**. Acestea pot susține mesajul oral sau pot contrazice intențiile vorbitorului. Uneori „il dau de gol”, dezvăluind adevăratele intenții ale mesajului oral.

ELEMENTELE PARAVERBALE sunt **accentul, intonația și pauzele**.

DIALOGUL

Comunicarea orală se realizează prin **dialog** și prin **monolog**, forme care angajează schimbul de mesaje între emițător și receptor în situația de comunicare.

Prin acestea, îndeosebi prin dialog, se realizează scopul oricărei comunicări:

- de informare;
 - de argumentare;
 - de persuasiune (de convingere);
 - de negociere;
 - de socializare (de integrare în comunitate);
 - de divertisment.
- Dialogul se realizează prin **perechi de replici verbale**, susținute de elemente nonverbale și paraverbale ale comunicării.

LIBRIS | **books**
Dialogul este forma de comunicare orală în care vorbitorii sunt pe rând emițători și receptori.

Caracteristici:

- deși se desfășoară pe o temă oarecare, dialogul are o structură ce se construiește pe parcurs: **o parte inițială**, introductivă, care angajează interlocutorul în convorbire; **un conținut** propriu-zis, care constituie partea cea mai importantă a comunicării; **o parte finală**, reprezentând retragerea din dialog;

- dialogul provoacă reacții succesive de aprobare sau de dezaprobare, exprimate prin mesajul verbal, combinat cu elemente nonverbale și paraverbale.

Formulele de inițiere a unui dialog se aleg în funcție de contextul în care se desfășoară (locul, gradul în care se cunosc interlocutorii, relațiile dintre ei) și de scopul comunicării: formule de salut, întrebări cu caracter general, formule de prezentare;

Formulele de încheiere se adresează în funcție de modul în care se face retragerea din dialog: în relații de amabilitate și de înțelegere; în situații de neînțelegere și de nemulțumire; în situații de conflict.

Dialogul este mijlocul generalizat de interacțiune umană, fiind inclus în:

- formele curente de comunicare: **conversația cotidiană și discuția**;
- formele specializate ale discuției (care includ mijloace de comunicare în masă sau alte forme de organizare a comunicării): **masa rotundă, colocviul** (de examinare sau de comunicări științifice), **ședința** (a unui complet de judecată, de analiză a unei activități) și **interviul** (de angajare și de presă).

Dintre aceste forme, conversația cotidiană este cel mai des întâlnită și în genere mai liberă față de regulile comunicării prin dialog. Aceasta nu este, de obicei, o comunicare programată, cu reguli stricte, dar reușita ei, care armonizează și reglează relațiile umane, depinde totuși de gradul în care interlocutorii cunosc și respectă regulile generale ale dialogului.

Desfășurarea celorlalte forme de comunicare este condiționată de reguli precise, acceptate de interlocutori, de respectarea cărora depinde atingerea scopului comunicării.

Respectarea regulilor comunicării este deci esențială în dialogul eficient.

Regulile dialogului se referă la:

- modul în care se intră inițial în discuție, deschizând-o din inițiativă proprie sau prin integrare într-un dialog deja început;
- felul în care se cedează cuvântul și se reia într-un moment oportun, când s-a creat o pauză în discuție; sunt necesare câteva explicații asupra celor expuse de preopinent (intervenția fiind, în acest caz, scurtă); un antevorbitor și-a încheiat intervenția;
- modul în care se intervine într-un dialog purtat de persoane necunoscute;
- durata unei intervenții în dialog;
- adecvarea mesajului propriu sau a intervenției la tema dialogului;
- menținerea atenției și controlul permanent al mesajului și al canalului de comunicare.

Teoreticianul H. P. Grice stabilește următoarele **principii și maxime ale comunicării** prin dialog:

1. **Principiul cooperativ** (al cooperării), care se bazează pe patru reguli (maxime):

- **maxima cantității**, prin care se dozează volumul de informații necesare, în detrimentul celor inutile scopului comunicării;

- **maxima calității**, care cere întemeierea afirmațiilor pe principiul adevărului, al faptelor dovedite sau pentru care există probe certe;
 - **maxima relevanței**, bazată pe limitarea vorbitorului la tema discuției, evitând subiectele colaterale, afirmațiile inutile;
 - **maxima manierei**, ce are în vedere claritatea stilului, evitarea confuziilor, a prolixității și obscurității.
2. **Principiul politeții**, care are în vedere:
- **politețea pozitivă**, bazată pe câteva maxime (calități): generozitate, tact, aprobare, modestie, acord, simpatie;
 - **politețea negativă**, distantă, inhibitoare în realizarea dialogului.

Aspecte ale modului în care se respectă regulile dialogului în cadrul diverselor activități didactice:

- este necesar să se respecte regula preluării cuvântului (să nu se intervină inoportun în discuție, să nu se vorbească fără a fi invitat);
- nu se intervine, de regulă, prin întreruperea vorbitorului, uneori chiar a profesorului;
- durata intervenției trebuie să fie cea adecvată, pentru a transmite informațiile solicitate în desfășurarea lecției sau în evaluarea orală (de obicei răspunsurile multor elevi sunt lacunare, scurte, trunchiate, fără o argumentare convingătoare);
- mesajul trebuie să fie adecvat subiectului pus în discuție;
- elevul trebuie să urmărească atent evoluția dialogului (cu această regulă atingem una dintre cele mai delicate probleme: atenția în clasă!);
- în timpul lecțiilor se respectă, față de colegi și față de profesori, principiul politeții pozitive;
- în afara lecțiilor, în pauză sau în mediul social, e necesar să se respecte principiul politeții în comunicare.

MONOLOGUL

Monologul este forma de comunicare în care se exercită numai emițătorul, în fața unui receptor sau chiar în absența acestuia, ca discurs, pentru emițător, întors către sine însuși.

Sunt de observat în cazul monologului:

- cui adresează mesajul (dacă emițătorul vorbește cu sine însuși sau se adresează unui receptor);
- formulele de adresare folosite;
- atitudinea receptorului;
- dacă se schimbă rolurile în comunicare;
- formule de control al canalului de comunicare (cum se menține atenția interlocutorului).

Între monolog și dialog există:

- a) **asemănări**: ambele presupun existența celor doi poli ai comunicării, emițătorul și receptorul;
- comunicarea se face folosind același cod lingvistic și același canal, natural sau tehnic;
 - ambele forme de comunicare sunt corelate cu un referent;

• folosesc amândouă elemente lingvistice asociate cu elemente nonverbale sau paraverbale;

b) **deosebiri:**

- monologul are sens unidirecțional;
- emițătorul conduce actul de comunicare, rolul său devenind mai important în monolog decât în dialog;
- monologul permite adresarea către un număr mai mare de receptori, care constituie auditoriul;
- monologul sporește în importanță în condițiile dezvoltării tehnice a mijloacelor de comunicare în masă.

Monologurile se clasifică după mai multe criterii:

1. După relația cu dialogul:

- **monologuri independente**, nerelaționate cu replici dialogale, putând să apară: într-un context narativ; ca monolog pe scenă, într-o piesă de teatru; ca monolog interior;
- **monologuri inserate în dialog**; reprezintă dezvoltarea unei replici, când comunicarea necesită explicații mai ample sau când un vorbitor acaparează discuția, acestea putând să trezească reacții de respingere din partea receptorilor.

2. După scopul comunicării:

- **monologul narativ**, care expune, relatează o întâmplare, un eveniment în succesiunea lui temporală, respectând mai multe condiții: intriga și acțiunile, localizarea temporală și spațială, acțiunile care decurg din intrigă; ideea că receptorul nu știe nimic din cele relatate și deci expunerea trebuie să fie clară și convingătoare;
- **monologul argumentativ-explicativ**, care vine să răspundă la întrebări despre existența, forma, cauza anumitor obiecte sau fenomene;
- **monologul persuasiv**, care încearcă să convingă auditoriul de necesitatea unei acțiuni, de calitățile unei persoane sau ale unui obiect, ca în discursurile electorale și sloganeurile publicitare. Monologul oral, ca și dialogul, devine, prin consemnare grafică, **monolog scris**. În acest caz, codul de comunicare dobândește caracteristicile grafice de transmitere a mesajului.

Forme ale monologului oral se întâlnesc în emisiunile de radio și de televiziune, în spectacolele teatrale și de poezie, la reuniunile științifice și politice, în declarațiile de presă, în cadrul lecțiilor.

Specii ale monologului oral sunt: **expunerea** (relatarea, povestirea orală), **alocuțiunea, toastul, discursul, interviul, intervenția**.

DISCURSUL. Termenul **discurs** vine, potrivit „Dicționarului de termeni literari” (1976), din fr. *discours*, lat. *discursus* și înseamnă „alergare încoace și încolo”. Discursul presupune o prezentare în fața publicului a unei teme morale, politice, literare. Discursul are o origine foarte veche, provenind ca scriere literară din Persia, India, Egipt și China, iar în „Biblie” sunt prezentate mărturii indirecte asupra lui. Discursurile pot fi **politice, sociale, funebre, juridice, panegirice** (predici), **religioase, academice**. În timpul lui Aristotel, discursurile erau împărțite în **demonstrative** (referitoare la fapte prezente), **deliberative** și **religioase**. Cicero afirma, referitor la menirea discursului, că trebuie „să convingă, să placă și să determine aderarea, înduplecarea auditorului” (*ut probet, ut delectat, ut flectat*).

Discursul este hexatomic, structurat în șase părți, după vechile canoane, cuprinzând: **exordiul** (o scurtă introducere), **propoziția** (divizarea părților subiectului tratat), **narațiunea**

sau probarea (confirmarea, argumentarea celor susținute), **respingerea** sau negarea (pentru a se preîntâmpina eventualele obiecții), **perorația** (reargumentarea celor susținute). Discursului i se cere atitudine solemnă, ținută, claritate, divizarea exactă a punctelor, armonie. La greci discursul era rostit în agora.

Dintre discursurile celebre, se remarcă „Discursul despre metodă” („Discours de la méthode”), al lui Descartes, „Discursul despre stil” („Discours sur le style”), al lui Buffon, „Discurs asupra istoriei universale” („Discours sur l’histoire universelle”), de Bossuet. Promotori ai discursului sunt Demostene, Cicero, Ioan Crisostomul, Sfântul Ambrozie, Bossuet, în timp ce în spațiul cultural, politic, social și religios românesc se remarcă Antim Ivireanu, Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Take Ionescu, Nicoale Iorga, Nicolae Titulescu, Ioan Petrovici și alții.

INTERVIUL. Este un mijloc modern de prezentare a informației, folosit în mass-media pentru a pune mai bine în evidență o personalitate culturală, artistică, științifică sau persoane ale momentului, numite VIP-uri. Interviuul se folosește și pentru a aduce în atenția publică idei, situații, aspecte ale realității, văzute dintr-o anumită perspectivă, a celui interviuat. Interviuul poate lua și forma unei cărți, a unei lucrări literare sau științifice, genul „Entretien avec...”, cum este „Încercarea labirintului”, de Mircea Eliade. Procedeuul este interesant, stimulatv, productiv, pentru că dialogul dintre două personalități luminează mai bine, în spațiul memorialistic, labirintul vieții prin care a trecut cel ce se confesează.

În latură profesională, se folosește interviul de angajare, prin care interviuatul își prezintă un curriculum vitae și competențele profesionale pentru obținerea unei slujbe, a unui post, a unei burse etc. Răspunsurile, în acest caz, trebuie să fie precise, argumentate, edificatoare.

Utilizarea adecvată a tehnicilor de redactare și a formelor exprimării scrise compatibile cu situația de comunicare în elaborarea unor texte diverse

COMUNICAREA SCRISĂ

Formele comunicării orale, dialogul și monologul, devin, prin consemnare grafică, dialog și monolog scris, comunicare scrisă, text. În acest caz, codul de comunicare se modifică, **sunetele** vorbirii, constituite în unități semantice purtatoare de sens, în cuvinte, sunt transcrise prin semne grafice, prin **litere**. Mesajul nu se mai transmite, în această situație, prin canale receptate de auz, ci prin căi de contact adresate văzului.

Comunicarea scrisă necesită cunoașterea și respectarea codului specific de semne: litere, semne de ortografie și de punctuație, evidențieri grafice (sublinieri, litere îngroșate, scrierea cu mai multe culori), desene, scheme, ilustrații. Totodată se produce o fixare a rolurilor: emițătorul scrie textul, iar receptorul îl citește. Mesajul se conservă prin scris și poate fi citit sau recitit și în momente ulterioare primirii lui. Prin scriere, emițătorul are un control mai riguros asupra mesajului decât în comunicarea orală, dar nu mai poate reveni asupra celor transmise, nici nu se poate eventual corecta în funcție de reacțiile receptorului.

Prin cele două forme de comunicare, orală și scrisă, procesul de comunicare este complet, privit în toate formele pe care le prezintă limbajul uman, încât acesta se poate analiza în toate implicațiile sale.

Lingvistul Roman Jakobson (în „Essais de linguistique générale”, 1963) stabilește șase funcții ale limbajului, în care sunt angajați factorii comunicării (emițătorul, mesajul, referentul, codul, canalul, destinatarul):

- a) **emotivă** (se referă la emițător);
- b) **conativă** (se fixează asupra destinatarului);
- c) **referențială** (trimite la context, stabilește referentul);
- d) **fatică** (menține contactul dintre interlocutori);
- e) **metalingvistică** (are rolul de clarificare a codului);
- f) **poetică** (presupune concentrarea atenției asupra limbajului în sine).

FUNCȚIA EMOTIVĂ (numită și expresivă sau interjecțională) este centrată asupra emițătorului și arată atitudinea vorbitorului față de enunț. Ea se poate exprima prin intermediul interjecțiilor, al exclamațiilor, prin lungirea emfatică a sunetelor. Între aceste funcții se creează **principii de echivalență**, bazate pe asemănare și deosebire, antonimie și sinonimie, iar **contiguitatea** se stabilește prin combinare.

FUNCȚIA CONATIVĂ se concentrează asupra receptorului, folosind strategia lingvistică a contactării lui, bazată pe mărci ale vocativului și ale imperativului.

FUNCȚIA FATICĂ slujește la stabilirea contactului și la menținerea sau întreruperea comunicării, verificând dacă receptorul este atent și canalul de comunicare funcționează fără factori perturbatori.

FUNCȚIA REFERENȚIALĂ (denotativă sau cognitivă) are în vedere, în scopul informării, contextul lingvistic și extralingvistic (social, cultural, situațional) al comunicării.

FUNCȚIA METALINGVISTICĂ are în vedere codul în care se exprimă interlocutorii, modul în care funcționarea nivelurilor limbii (morfologic, sintactic, lexico-semantic etc.) favorizează și facilitează comunicarea.

FUNCȚIA POETICĂ presupune modul în care este concentrat mesajul poetic de la emițător spre receptor și constituie funcția esențială a artei verbale. Ea nu apare singură: în **poezia epică**, unde se întrebuițează formulări la persoana a treia, apare și funcția referențială; în **poezia lirică**, în care enunțurile sunt la persoana întâi, apare și funcția emotivă, iar în poezia liric-adresativă, cu valori retorice, formulate la persoana a doua (oda, epistola, satira), apare și funcția conativă.

CONSTITUIREA ȘI RECEPTAREA MESAJELOR ORALE ȘI SCRISE

Strategia receptării mesajului relevă câteva particularități în funcție de canalul de transmitere a acestuia:

- prin ascultare/vizionare, în cazul comunicării orale, receptând specii ale acestuia: conferințe, expuneri, emisiuni de radio și de televiziune etc.;
- prin lectură, în cazul comunicării scrise, a unor cărți, ziare, reviste, studii, reglementări, scrisori etc.

Cele mai multe elemente ale comunicării sunt comune ambelor forme de transmitere a mesajului. Cu toate acestea, prezentăm separat nivelurile de constituire și de receptare a lor:

1. Nivelurile de constituire și de receptare a mesajului oral sunt: fonetic, lexico-semantico, morfo-sintactic, stilistic.

2. În exprimarea scrisă, nivelurile de constituire și de receptare a textului scris sunt: grafic, ortografic și de punctuație, lexico-semantico, stilistic și textual.

În comunicarea curentă, încălcarea normelor de folosire corectă a componentelor lingvistice ale comunicării duce la perturbarea și neînțelegerea mesajului sau la înțelegerea lui în sensuri diferite decât erau în intenția emițătorului.

Utilizarea adecvată a tehnicilor de redactare și a formelor exprimării scrise se aplică în diverse împrejurări și cu destinații diferite: relatarea unei experiențe personale, descriere, povestire, argumentare, știri, anunțuri publicitare, corespondență privată și oficială; cerere, proces-verbal, curriculum vitae, scrisoare de intenție, scrisoarea în format electronic (e-mail); exprimarea reacțiilor și a opiniilor față de texte literare (studiate sau la prima vedere) și nonliterare, argumentare, rezumat, caracterizare de personaj, analiză, comentariu, sinteză, paralelă, eseu structurat, eseu liber/nestructurat; modalități de indicare a bibliografiei, normele citării; normele limbii literare la nivelurile: ortografic și de punctuație, morfosintactic, lexico-semantico, stilistico-textual.

DESCRIEREA. Modalitate de expunere a aspectelor caracteristice ale lumii, ființelor, lucrurilor, întâmplărilor, de inventariere a faptelor, care ia în considerare obiectele din jur, peisajele, modelele de comportament. Descrierea se raportează la **elemente spațiale**, văzute static sau puse în relație și cu o **perspectivă temporală**. În cadrul descris se poate identifica **perspectiva descriptivă**, care poate fi **apropiată** sau **îndepărtată**, în funcție de tehnica descriptivă aplicată, **în detaliu** sau **de cuprindere panoramică**. Descrierile literare au o **funcție poetică**, de a produce imagini și sentimente, de a-l impresiona sau emoționa pe receptor, și o **funcție narativă**, de a așeza într-o **succesiune temporală**, potrivit momentelor percepției vizuale, elementele cadrului spațial și temporal al unei desfășurări poetice. În descriere predomină substantivele, adjectivele și adverbele, care prezintă obiecte, detalii ale spațiului, însușiri și caracteristici.

Descrierea literară se află la baza constituirii a două tipuri de texte descriptive: **tabloul și portretul**.

TABLOUL. Denumit cu un termen preluat din pictură, tabloul este o structură descriptivă, în versuri sau în proză, care înfățișează un aspect din natură sau din spații interioare, de regulă printr-o privire de ansamblu. Într-un tablou se identifică **repere spațiale și temporale**, care dau tema tabloului, **perspectiva descriptivă**, care poate fi de aproape către departe sau invers, de la dreapta la stânga, de sus în jos etc., **tehnica descriptivă**, de ansamblu sau detaliată. În tabloul literar predomină **figurile de stil**, care creează **imagini artistice**. Tablouri literare remarcabile se întâlnesc, de pildă, în poeziile „Iarna”, de Vasile Alecsandri, „Călin (file din poveste)”, „Crăiasa din povești”, „Fiind băiet păduri cutreieram”, de Mihai Eminescu, în descrierea Ardealului a lui Nicolae Bălcescu, în scrieri ale lui Mihail Sadoveanu. Un tablou interior este cel al casei părintești din „Amintiri din copilărie”.

PORTRETUL. Termen transferat tot din pictură, constând în relevarea trăsăturilor specifice ale unei persoane sau ale unui personaj literar. Portretul, așa cum apare în diverse opere literare, este **fizic**, **moral** sau **mixt** (fizic și moral). El poate fi **static**, personajul fiind descris în nemișcare, sau **dinamic**, surprins în diferite împrejurări ale vieții. Procedeele de structurare a portretului se referă la **precizarea** (desemnarea) **personajului** prin nume sau apelativ, la **calificarea trăsăturilor fizice** (fizionomie, statură, frumusețe, urățenie etc.) și

morale (rezultate din atitudini, fapte, gânduri, gesturi, privire, mimică etc.), la **starea socială** (relevată prin contextul social-istoric, mediul de viață, relațiile cu celelalte personaje, port, limbaj etc.) și la modalitățile de prezentare (de caracterizare), directe (prin descrierea și aprecierile naratorului sau ale altor personaje) și indirecte, îndeosebi cele morale, menționate mai sus. Prin caracteristicile portretului prezentate mai sus facem trimitere directă la **mijloacele de caracterizare a personajului literar**.

Portrete literare complexe sunt întâlnite în „Românii supt Mihai-Voievod Viteazul”, de Nicolae Bălcescu (în Cartea a III-a, când se prezintă înfruntarea cu călăul), în nuvela „Popa Tanda”, de Ioan Slavici, în romanul „Baltagul”, de Mihail Sadoveanu. Un portret fizic și moral concentrat se află în versurile din balada populară „Toma Alimoș”: „Pe câmpia verde,-ntinsă/ Și de cetine coprinsă./ Șade Toma Alimoș,/ Haiduc din Țara-de Jos,/ Nalt la stat,/ Mare la sfat/ Și viteaz cum n-a mai stat.”, detaliat apoi, în mod indirect, prin întâmplările din baladă.

POVESTIREA. Termenul provine din *a povesti, poveste*, derivat din sl. *povesti*. Uneori povestirea se confundă cu narațiunea, din cauza semantismului identic al verbelor „a povesti”, „a nara”. Se definește ca o **narațiune subiectivizată**, în care atenția se focalizează nu asupra personajului, ci asupra atmosferei. Povestirea este incipientă în basm și se constituie târziu ca o specie aparte, confundându-se de cele mai multe ori cu nuvela. Deosebirea dintre ele se face în primul rând prin procesul de focalizare asupra faptelor prezentate: nuvela se concentrează asupra personajului, povestirea este creatoare de atmosferă.

CEREREA

Cererea este o compunere oficială, adresată de o persoană sau de un grup de persoane unei instituții, societăți, organizații profesionale, juridice, politice etc. pentru rezolvarea unei probleme personale sau de interes colectiv.

Ca subiect de examen, cum o și arată numeroasele formulări pe această temă, cererea este adresată, de regulă, unei instituții școlare, prin care se solicită obținerea unei adeverințe, a unei diplome etc. sau înscrierea la un anumit nivel de școlaritate, la un curs opțional, la un palat al copiilor sau la un club sportiv. În aceste condiții, cererea va fi scrisă în timpul probei de evaluare, cu pixul sau cu stiloul, într-un timp limitat, respectând convențiile specifice acestui tip de compunere.

Cererea se redactează **pe o pagină distinctă** a lucrării, de regulă a treia sau a patra a formularului tipizat ce se distribuie pentru desfășurarea testării, și are următoarea structură:

- **formula de adresare**, situată în centrul paginii, la circa 5-6 centimetri de marginea de sus a paginii; după formula de adresare se pune obligatoriu virgulă;
- **datele de identificare a solicitantului**, preluate cu atenție din formularea subiectului (numele și prenumele, domiciliul, situația școlară în care se află: elev/elevă, absolvent/absolventă etc.); datele se scriu după cuvântul „Subsemnatul”, după care se pune virgulă; cererea are spațiu de margine, de 2,5-3 centimetri, numai în partea stângă a paginii;
- **conținutul cererii**, precizat de asemenea în formularea subiectului;
- **motivarea**, folosind un nou alineat, a solicitării, precizată de regulă în formularea subiectului;
- **semnătura solicitantului**, situată în partea dreaptă, la 2-3 centimetri sub textul redactat;
- **locul și data întocmirii cererii**, în partea stângă, puțin mai jos de nivelul la care se află semnătura;
- **destinatarul cererii**, ultimul rând al acestei formulări trebuind să fie la circa 3 centimetri de marginea de jos a paginii.